

ZBUNTOWANE MIASTO

SZCZECIŃSKI GRUDZIEŃ '70 – STYCZEŃ '71

ORGANIZATORZY WYSTAWY:
*Institut Pamięci Narodowej Oddział w Szczecinie,
Urząd Miasta Szczecin, Dom Sportkań z Historią*

KURATOR WYSTAWY:
Paweł Miedzinski

AUTORZY:
Paweł Miedzinski oraz Katarzyna Rembacka

WSPÓŁPRACA:
Grzegorz Czapski, Zofia Fenych, Marcin Ozga

PROJEKT GRAFICZNY:
Piotr Sawicki

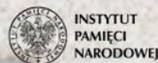
CYTATY ZACZERPNIĘTE Z:
*Jerzy Eisler, Grudzień 1970. Geneza, przebieg, konsekwencje,
Warszawa 2000*

*Historia, miasto, pamięć: Grudzień '70 – Styczeń '71. Perspektywa szczecińska,
red. M. Kowalewski, E. Krasucki, P. Miedzinski, Szczecin 2010*

*Materiały z dziejów Polski Ludowej 1945–1980, cz. 3 z. 2: Grudzień 1970,
Warszawa 1985*

*Malgorzata Szejnert, Tomasz Zalewski, Szczecin. Grudzień – Sierpień – Grudzień,
Londyn 1986*

*Szczecin. Grudzień '70 – Styczeń '71. Materiały edukacyjne,
red. M. Machalek, K. Rembacka, Szczecin 2007*

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Szczecin

dsh
Dom Sportkań z Historią

Mała stabilizacja?

„Co Wy się burzycie, przecież w końcu robotnik szynki nie je, tak że Was to nie dotyczy. Ja Wam powiem, że ja jako robotnik miałem przed wojną dwie koszule, a Wy na pewno macie teraz po 5-6 koszul co najmniej, więc jest postęp, czy nie ma postępu?”

Władysław Gomułka, I Sekretarz KC PZPR, Żerań 1967 r.

▣ Przewrócony portret Gomułki w zdemastowanym gminach KW PZPR, Szczecin, 18 grudnia 1970 r. Fot. Maciej Jasiński

Lokomotywy tanieją!

„Przez cały dzień krążą po mieście i zakładzie pracy uporczywe pogłoski o mającej nastąpić podwyżce cen. Jednak nikt nie wie nic konkretnego. Około godz. 12-tej zatoga, a w pierwszym rządzie członkowie partii, zostają powiadomieni (...). Podwyżka jest bardzo wysoka i niektóre artykuły, a przede wszystkim mięso i jego przetwory drożeją nawet do 30%. Powiadomiono jednocześnie, że obniża się ceny na artykuły przemysłowe. Jak mówią ludzie między sobą: *podrożał chleb, a staniały lokomotywy*”.

Jerzy Brzeziński, pracownik Stoczni remontowej „Gryfia” w Szczecinie. 14 grudnia 1970 r.

□ Dostawa pieczywa po nowych cenach do sklepu w okolicy Stoczni Szczecińskiej im. Adolfa Warskiego. Szczecin, 14 grudnia 1970 r. Fot. PAP/CAS, Andrzej Witulczyński.

Janek Wiśniewski padł...

„Mamy do czynienia z kontrrewolucją. Nieważne jest, że zginie dwustu lub więcej stoczniowców. (...) zostanie zburzona stocznia, a na gruzach starej zbudujemy nową – z nową załogą”.

Zenon Kliszko, członek Biura Politycznego KC PZPR, bliski współpracownik Gomułki.
16 grudnia 1970 r.

■ Pochód mieszkańców Gdyni z ciałem „Janka Wiśniewskiego” – Zbigniewa Godlewskiego, ul. Czerwonych Kosmyrów (dziś Morska) róg ul. Podjazd, Gdynia, 17 grudnia 1970 r. Fot. ze zbiorów APN Gdańsk.

„Z motłochem rozmawiać nie będę”

„Obecne kierownictwo Biura Politycznego Komitetu Centralnego gwarantuje prawidłową realizację polityki partii, gwarantuje podejmowanie ważniejszych decyzji gospodarczych i politycznych zgodnie z leninowską zasadą pełnego współdziałania z klasą robotniczą, gwarantuje również kolektywne podejmowanie decyzji gospodarczych po uprzedniej konsultacji z klasą robotniczą”.

Antoni Walaszek, I Sekretarz KW PZPR w Szczecinie.

■ Pochód robotników zmerząjący ul. Jana z Kolna w kierunku Komitetu Wojewódzkiego PZPR. Szczecin, 17 grudnia 1970 r. Fot. ze zbiorów APN Szczecin.

Płonąca ulica

„Kiedy strajkujący w pochodzie ruszyli, pałki, gazy, czołgi przeciw nim wyruszyły i krew się poląta, chwata partii chwata”.

„Śpiewajcie...” Anonim, pieśń dziadowska.

Starcia z milicją na ul. Stanisława Dubois, róg ul. Stawomra
Szczecin, 17 grudnia 1970 r. Fot. PAP/CAF Andrzej Witulczyński.

„Spalić to gniazdo os”

- „ – Pułkownik Ziemiański! Rozkazuję otworzyć ogień! (...)
– Obywatelu pułkownika, odmawiam wykonania rozkazu (...)
Do kogo kurwa będę strzelał? Tam są kobiety i dzieci”.

Rozmowa jaką miał prowadzić pptk Zdzisław Drewnikowski, zastępca dowódcy 12. Dywizji Zmechanizowanej ds. politycznych z ptk. Henrykiem Ziemiańskim, dowódcą 5. Pułku Zmechanizowanego. 17 grudnia 1970 r.

☐ Żołnierze 5. Pułku Zmechanizowanego pod gmachem KW PZPR. Nie bronili gmachu, gdyż otrzymywali sprzeczne rozkazy. Strzelecin, 17 grudnia 1970 r. Fot. Maciej Jasiecki.

„Jednego wozu typu 'Skot' nie udało się uratować”

† EUGENIUSZ BŁAŻEWICZ, lat 22

– rana postrzałowa klatki piersiowej z rozerwaniem wnęki płuc
– 18.12.1970 r., zmarł na stole operacyjnym;

† STANISŁAW KAMAĆ, lat 18

– rana postrzałowa klatki piersiowej z uszkodzeniem wątroby, krwotok wewnętrzny
– zmarł 17.12.1970 r. po przewiezieniu do szpitala;

† JADWIGA KOWALCZYK, lat 16

– rana postrzałowa głowy
– zmarła 17.12.1970 r.;

† DANIEL KUĆMA, lat 24

– rana postrzałowa klatki piersiowej, złamanie postrzałowe kości ramiennej
– zmarł 21.12.1970 r.;

† ROMAN KUŻAK, lat 23

– rana postrzałowa klatki piersiowej, krwawienie do jamy opłucnowej po stronie prawej
– zmarł 17.12.1970 r.;

† STANISŁAW NADRATOWSKI, lat 20

– postrzał głowy
– zmarł 19.12.1970 r.;

† HENRYK PERKOWSKI, lat 20

– zmiążdżenie głowy
– zmarł 17.12.1970 r.;

† EDWARD PRYSAK, lat 42

– pięć ran postrzałowych klatki piersiowej i szyi, rana postrzałowa głowy – 17.12.1970 r.
– zmarł 18.12.1970 r.;

† ZBIGNIEW SEMCZYSZYN, lat 23

– rana postrzałowa głowy
– zmarł 17.12.1970 r.;

† MICHAŁ SKIPOR, lat 19

– dwie rany postrzałowe klatki piersiowej, rana brzucha i prawej ręki
– zmarł 17.12.1970 r.;

† STEFAN STAWICKI, lat 16

– rana postrzałowa szyi z uszkodzeniem dużych naczyń krwionośnych i rdzenia kręgowego
– zmarł 18.12.1970 r. w drodze do szpitala;

† WALDEMAR SZUMIŃSKI, lat 22

– rana postrzałowa klatki piersiowej z uszkodzeniem kręgołupa
– zmarł 17.12.1970 r.;

† JULIAN ŚWIĘCICKI, lat 59

– rana postrzałowa klatki piersiowej
– zmarł 17.12.1970 r.;

† ZYGMUNT TOCZEK, lat 23

– rana postrzałowa szyi i klatki piersiowej
– zmarł 17.12.1970 r.;

† WOJCIECH WOŹNICKI, lat 21

– rana postrzałowa
– zmarł 19.12.1970 r.;

† JANUSZ WRZODAK, lat 27

– rana postrzałowa szyi
– zmarł 17.12.1970 r.

▣ Nieudana próba rozpręgnięcia demonstrantów podjęta przez ZOMO spowodowała przeniesienie się walk pod gmach KW MO. Chwilę po zrobieniu tego zdjęcia padły strzały. Pl. Hołdu Pruskiego, 17 grudnia 1970 r. Łącznie w Szczecinie zginęło 16 osób. Wiele zostało rannych.
Fot. PAP/ICAF Andrzej Wiluszynski

„Głodny robotnik to nie chuligan”

„Kierownictwo partyjne chce rozmawiać z klasą robotniczą i wysłuchać tych postulatów. Jednak rozmowy te mogą się odbywać w spokoju, nie możemy również pozwolić, aby pod klasą robotniczą i komitety strajkowe podszywały się różnego rodzaju elementy chuligańskie i niebieskie ptaki”.

Antoni Walaszek, I Sekretarz KW PZPR w Szczecinie.

□ Stocznia Szczecińska im. Adoifa Warskiego. Strajk okupacyjny. 18 – 22 grudnia 1970 r. Fot. Maciej Jasecki

Żądamy!

„Zatogi stoczni, solidaryzujące się z robotnikami Wybrzeża, popierając ich słuszne postulaty do strajku okupacyjnego, wysuwają następujące żądania:

1. Żądamy (...) niezależnych Związków Zawodowych podległych klasie robotniczej.
2. Żądamy obniżki cen na artykuły spożywcze do wysokości z dnia 12 XII 1970 r.
3. Podwyżki płac o 30%.
4. Żądamy normalnej zapłaty za dni strajku.
5. Żądamy wyrównania strat poniesionych w związku ze strajkiem, a zwłaszcza otoczenia opieką matek i dzieci robotników, którzy zginęli w zajściach lub zostali kalekami.
6. Żądamy wypuszczenia na wolność robotników zatrzymanych w związku z zajściami i niewyciąganiem w stosunku do nich żadnych konsekwencji prawnych i służbowych.

(...)

8. Żądamy nieingerowania sił zbrojnych w zakładach pracy i nie szargania honoru wojskowego poprzez przebranie się milicji w mundury wojskowe.

(...)

10. Żądamy ukarania winnych masakry robotników walczących o słuszną sprawę i bezwzględnego zakazu strzelania do bezbronných mas pracujących.

11. Żądamy ukarania winnych, którzy dopuścili do obecnego kryzysu ekonomicznego w kraju, niezależnie od zajmowanego stanowiska w Partii i Rządzie.

12. Żądamy cofnięcia nazwania robotników chuliganami w prasie, telewizji i radiu i ukarania tych, którzy tak nas nazwali. Ludzie pracy zmuszani byli do zademonstrowania swojej racji bytu.

(...)

21. My, Stoczniowcy, odcinamy się od wszelkich wystąpień politycznych i antypaństwowych, a charakter naszego wystąpienia jest wyłącznie ekonomiczny”.

Żądania uchwalone przez Komitet Strajkowy 19 grudnia 1970 r. w Szczecinie.

□ Rodziny odwiedzające strajkujących. Stocznia Szczecińska im. Adolfa Warskiego. 18 – 22 grudnia 1970 r. Fot. Maciej Jasiński.

„STOCZNIOWCY jesteście z Wami, wytrwajcie nadal w swoich żądaniach, popiera was na pewno cała klasa robotnicza miasta Szczecina i klasa robotnicza całej Polski.

Z ramienia załogi Spółdzielni Inwalidów „Elektrometr” żądania podpisał Komitet:

1. Jerzy Wotyńko
2. Karolina Kapuścińska
3. Józef Błasziewicz
5. Roman Żerobecki”

Ulotka popierająca Ogólnomijski Komitet Strajkowy w Szczecinie. 21 grudnia 1970 r.

□ Poniżej: szwedzki solidaryzujący się ze stoczniowcami 18 – 22 grudnia 1970 r. Fot. Zbigniew Wróblewski

STOCZNIOWCY JESTEŚMY Z WAMI

„INFORMACJA dot. wydarzeń na terenie kraju

W dniu 21 bm. w Stoczni im. Warskiego w Szczecinie sytuacja strajkowa utrzymywała się od godzin rannych. Pikiety robotnicze pozostawały na stanowiskach. W okolicach stoczni zatrzymywano tramwaje i samochody, na których między innymi wypisywano hasła o treści: *Obywatele Szczecina strajk trwa nadal, popierajcie nasze żądania i mimo zmian – strajkujemy nadal.* Przed stoczną gromadziły się małe grupki ludności, szczególnie młodzieży”.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Gabinetu Ministra, Warszawa, 22 grudnia 1970 r.

Tramwaj w centrum Szczecina – ul. Wyzwolenia, nieopodal gmachu KW PZPR. Strajkujący informowali społeczeństwo o swoich żądaniach i ustaleniach pisząc hasła – także na pojazdach komunikacji miejskiej. Fot. Marek Czapnoy.

„Na terenie miasta Szczecina wprowadza się do odwołania godzinę milicyjną obowiązującą od godz. 18-ej do godz. 6-ej. W tym czasie obowiązuje

§1

Zakaz przebywania na ulicach i placach publicznych.

§2

Osoby udające się w czasie między godz. 18-tą a 6-tą do pracy w uspołecznionym zakładzie pracy obowiązane są na żądanie organów Milicji Obywatelskiej okazać odpowiedni dokument.

§3

Kto wykracza przeciwko zakazowi określone w niniejszym zarządzeniu podlega karze.

§4

Organy Milicji Obywatelskiej zobowiązane są do ścisłego przestrzegania postanowień niniejszego zarządzenia porządkowego.

(...)”

Zarządzenie porządkowe Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Szczecinie nr 50/721/70. 17 grudnia 1970 r.

Wojtko blokuje dostęp do wypalonego gmachu KW PZPR. W tle Pomnik Wdzięczności dla Armii Radzieckiej. Pl. Żołnierza Polskiego. 18 grudnia 1970 r. Fot. Maciej Jasecki.

„W Szczecinie zatrzymano 612 osób”

„Mamy w posiadaniu zdjęcia i filmy obrazujące moment ataku na gmach partyjny, a w związku z tym będziemy mogli uchwycić podpalaczy i włamywaczy. Część winnych jest już ujęta, wśród nich przeważającą część stanowi młodzież, ale byli tam również i stoczniowcy”.

Antoni Walaszek, I Sekretarz KW PZPR w Szczecinie. 21 grudnia 1970 r.

■ Żołnierze prowadzą zatrzymanego do gmachu KW MO w Szczecinie. Silnie zakorzeniona w społeczeństwie sympatia do wojska wywoziła szereg trwałych mitów. Jednym z nich był ten, w którym milicjanci mieli przebierać się w mundury wojskowe. Szczecin, ul. Małopolska, 18 grudnia 1970 r. Fot. Maciej Jasiński.

Ścieżka zdrowia

„Ja zostałem uderzony pałką w plecy. Kolejno w drodze bito nas wszystkich. Przy wejściu do Komendy MO, w bramie i na podwórku stali funkcjonariusze MO ustawieni w dwuszeregu. Mieli pałki i bili nas nimi, kopali również”.

Andrzej Ostapiuk, uczestnik Rewolty, zatrzymany 17 grudnia 1970 r.

W Szczecinie zatrzymano łącznie 612 osób. Fotografie zatrzymanych. Ze zbiorów AIPN Szczecin.

Pozory normalności

„Wychodziliśmy zmęczeni, zniechęceni, byłem mało przytomna, szłam aż do Malczewskiego, nagle widzę, na rogu sprzedają choinki. Mój Boże, choinki! Stałam i patrzę. Dla kogo te choinki?”

*Maria Chmielewska, pracownica stoczni, uczestniczka strajku.
22 grudnia 1970 r.*

■ Sprzedawca kartki przy M. Niepodległości. Pomimo stanu wojennego miasto musiało żyć normalnym życiem.
Zbliżają się święta Bożego Narodzenia. Fot. PAP/CAF, Andrzej Wituszyński

Gdzie jest ta odnowa?

„Kierownik Przybyto mnie łapie w ten sposób:

»Przygotuj mi podium i przygotuj mi materiał na hasło«.

Ja oczy zrobiłem – co to będzie? I okazuje się, że było wszystko załatwione z Towarzystwem Flatem, czyli pierwszym sekretarzem. Obaj się dogadali i sprawa została załatwiona całkowicie”. O godzinie 10-ej jest masówka.

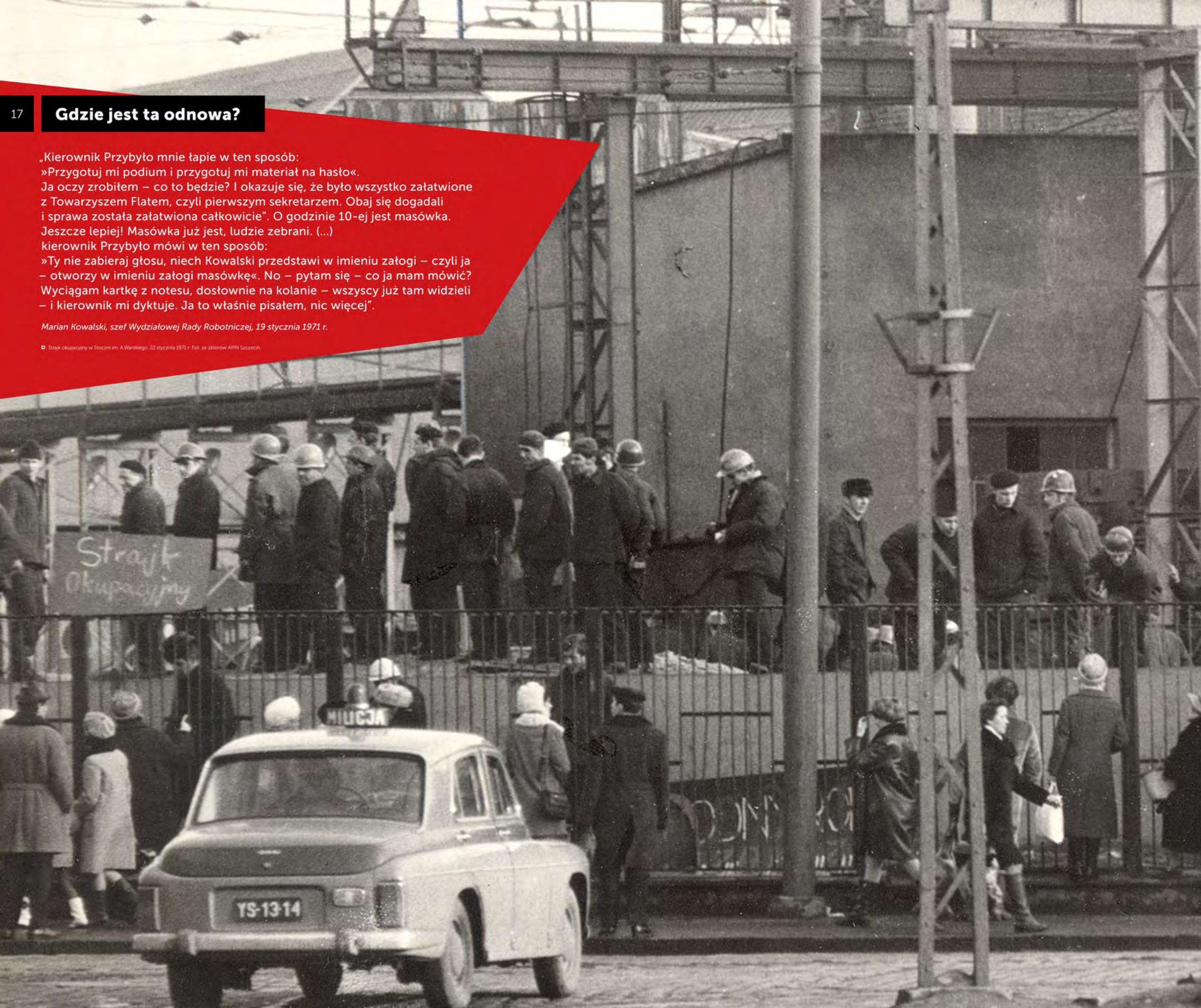
Jeszcze lepiej! Masówka już jest, ludzie zebrani. (...)

kierownik Przybyto mówi w ten sposób:

»Ty nie zabieraj głosu, niech Kowalski przedstawi w imieniu załogi – czyli ja – otworzy w imieniu załogi masówkę«. No – pytam się – co ja mam mówić? Wyciągam kartkę z notesu, dostownie na kolanie – wszyscy już tam widzieli – i kierownik mi dyktuje. Ja to właśnie pisałem, nic więcej”.

Marian Kowalski, szef Wydziałowej Rady Robotniczej, 19 stycznia 1971 r.

■ Strajk okupacyjny w Stoczni im. A. Warskiego. 22 stycznia 1971 r. Fot. ze zbiorów AIPN Szczecin.

Warski stoi!

„Władze zastanawiają się czy nie zamknąć Stoczni „Warskiego” i siłą usunąć strajkujących. (...) Wychodzę do miasta i idę w kierunku „Warskiego”. Wyloty ulic prowadzące do „Warskiego” są zamknięte przez gęste kordony MO. Pomimo tego gęste tłumy ludzi przedostają się co chwilę pod ogrodzenie stoczni i podają żywność i papierosy dla strajkujących.

Co chwilę nad stocznia przelatują samoloty, a bez przerwy krąży helikopter. Stocznia zasypywana jest ulotkami, w których władze nawołują do podjęcia pracy. To samo czynią radiowozy z megafonami. Skutek jest żaden”.

*Jerzy Brzeziński, pracownik Stoczni Remontowej „Gryfia” w Szczecinie.
14 grudnia 1970 r.*

☐ Okręt marynarki wojennej blokujący dostawy żywności do stoczni oraz ruch między „Warskim” a „Gryfią” znajdującą się na wyspie. 23 stycznia 1971 r. Fot. ze zbiorów AIPN Szczecin

Towarzysze pomożecie?

„Tej nocy stałem pod stoczną.
Kiedy Gierek dostał ten chleb, płakałem jak bóbr.
W moim prostym rozumieniu nastąpiło coś,
czego z opowieści rodziców dotąd nie znałem,
jakiś porozumienie między tymi, którzy są
na samym dole, a tymi, którzy mają kierować
naszym przyszłym życiem”.

Jarosław Mroczek, stoczniovec. 25 stycznia 1971 r.

□ Piotr Jaroszewicz. Edward Gierek, Edmund Białuś. Sala w Stoczni Szczecińskiej im. A.Warskiego.
24 stycznia 1971 r. Fot. Maciej Jasielski

Marsz żałobny

„Miałem wtedy synka w wózecku,
szedłem wzdłuż pochodu.
On mi w tym wózecku zasnął.
Droga była nierówna, wyboista,
zboczyłem na asfalt i dołączyłem
do pochodu dopiero koło Parkowej.
Patrzę – włosy mi się zjeżyły –
to żałobny pochód”.

Marian Juszczyk, uczestnik strajku. 1 maja 1971 r.

„Anypochód” 1 maja 1971 r. Szczecin, ul. Wyzwolenia. Fot. Jacek Fijałkowski.

